

ТУЛЯКОВ В.О.

Віце-президент, проректор з міжнародних зв'язків
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Суддя ad hoc Європейського суду з прав людини,
д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрНУ,
заслужений діяч науки і техніки України

МОРСЬКЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ДЕЯКІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Морське кримінальне право – спеціальна підгалузь кримінального права, яка має свій самостійний предмет та структуру і являє собою сукупність норм про кримінальні правопорушення, покарання та інші заходи кримінально-правового впливу, що пов'язані із відносинами щодо експлуатації морських просторів.

Окремі роботи О.С.Адамової, С.М. Бабуріна, Л.В. Багрій-Шахматова, О.О.Балобанова, Н.О. Бондаренко, М.С. Буроменського, С.П. Головатого, Є.В. Додіна, Н.А. Зелинської, С.О. Загороднюк, Т.Р. Короткого, І.Б.Медицького, О.І.Моїсєєва, М.І.Пашковського, А.М.Притули, В.М. Прусса, Г.Г.Середі, М.І. Хавронюка, М.Д. Шаргородського, О.М.Шемякінаторкаліся цієї проблеми у контексті

досліджень морського публічного права та характеристики окремих юрисдикційних повноважень держави. Поруч з цим, типовою є позиція, згідно якій публічно-правові відносини у сфері морського права лише вкрай виключно застосовуються у кримінально-правовому сенсі. Мова йде здебільшого про адміністративно-правові та трудові правовідносини.

Діюче кримінальне законодавство, та кримінально-правова доктрина з часів Петра I (книга V Статуту морського 1725 р., Військово-морський статут про покарання 1886 р., тощо) розглядають у контексті, що досліджується, виключно військово-морське кримінальне право (порушення правил кораблеводіння, залишення гинучого військового корабля), хоча особливості правовідносин у сфері використання моря та морегосподарства, транспортних правовідносин, специфіка юрисдикційних повноважень держави на морських просторах надають можливість казати про більш ширший пласт відносин, які підлягають кримінально-правовій регуляції.

Проте й досі лише КК Голландії 1881 г у розділі XXIX «Злочини пов'язані із судноплаванням та авіацією» встановлює поширений перелік діянь, що регулюють певні відносини на морських просторах.

Між тим, питання для визнання морського кримінального права окремою підгалуззю національного кримінального права все ж таки існують.

По-перше, це пов'язане із характеристиками моря та морських просторів як специфічного об'єкту кримінально-правової охорони. Особливості реалізації Конвенції ООН по морському праву 1982 р., Конвенції ООН про боротьбу з організованою (транснаціональною) злочинністю 2000 р., та додаткових протоколів до неї свідчать про особливі, виключні чи специфічні юрисдикційні повноваження держав щодо застосування національного законодавства у морських просторах.

Мова йде про різницю кримінально-правових юрисдикційних повноважень в залежності від режимів морських просторів та значущості окремих об'єктів кримінально-правової охорони.

Національний режим кримінального законодавства у територіальних водах мають свої виключення, які стосуються, наприклад особливостей застосування юрисдикції прибережної держави не тільки для військових суден, але й до суден рибохорони, митних чи інших спеціалізованих адміністративних суден під

прапором іншої держави, що можуть у певних випадках мати імунітет від кримінального переслідування. Згідно ст. 27 Конвенції ООН з морського права 1982 р. право мирного проходу обмежує юрисдикційні повноваження прибережної держави у сенсі кримінального права та процесуальних обов'язків щодо провадження розслідування на борту торгового судна під прапором іншої держави.

Практично не вирішені питання застосування фіскального, санітарного, еміграційного та митного права у прилеглий морській зоні. Поширеною є точка зору, згідно якій кримінально-правова юрисдикція України не розповсюджується на прилеглу морську зону. Хоча це протирічить Конвенції ООН про боротьбу з організованою (транснаціональною) злочинністю 2000 р. Ратифікована Україною Конвенція ЮНЕСКО про охорону підводної культурної спадщини 2001 р. прямо вказує на необхідність встановлення відповідних юрисдикційних повноважень держави у випадку посягань на підводну культурну спадщину у прилеглий зоні. Виникають питання юрисдикційних повноважень прибережної при затриманні контрабанди, незаконного обігу наркотиків, зброї, торгівлю людьми, незаконної міграції у прилеглий зоні.

Виключна (обмежена) юрисдикція прибережної держави на об'єкти кримінально-правової охорони у морській (виключній) економічній зоні (живі та неживі натуральні ресурси, мінеральні ресурси, енергію, що виробляється у межах зони з вітру, води, течії, штучні споруди) також лімітується положеннями відповідних міжнародних договорів.

По-друге, специфіка підгалузі має місце й у випадках, пов'язаних із джерельною базою кримінальних правовідносин. Наприклад із боротьбою з злочином піратства, відносно якого встановлена універсальна юрисдикція держави. Проте застосування універсальної юрисдикції відносно піратів у територіальних водах Сомалі чи іншої держави Аденської протоки оформлювалося не відповідними договорами, згоду на які дала Україна, а рішеннями Ради Безпеки ООН (тобто актами іншої юрисдикційної сили). Це питання також підкреслює особливий характер кримінально-правової юрисдикції держави на морських просторах, оскільки згідно ст.6 Конституції терміновий мандат Ради Безпеки ООН навряд чи може бути визнаним державою міжнародним договором.

Відкритим для класичної теорії кримінального права є право затримання та притягнення до відповідальності суден та екіпажу суден, які транслювали радіопередачі ворожого характеру за межами територіальних та архіпелажних вод держави.

З нашої точки зору серед проблем подальших наукових розвідок концептуальних положень морського кримінального права повинні бути відокремлені наступні питання:

- Предмета кримінально-правової охорони у морському кримінальному праві (безпека особи, держави, судноплавства, морських просторів, ресурсів, енергії, культурної спадщини);

- Методів кримінально-правового регулювання (диверсифікація рівнів кримінально-правового впливу в залежності від юрисдикційних повноважень);

- Юрисдикційних повноважень держави у територіальних водах, прилеглий зоні, виключній економічній зоні, відкритому морі у сенсі кримінального впливу, процесуального та соціального контролю;

- Концепту морського кримінального правопорушення (враховуючи порушення фіскального, санітарного, еміграційного та митного права, які згідно сенсу ст.6 Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини можуть бути розглянутими як кримінальні правопорушення, а також необхідності апроксимації положень конвенційних норм, що криміналізують окремі види антигромадської поведінки при експлуатації морських просторів);

- Концепту специфічності окремих заходів кримінально-правового та процесуального примусу (процесуальна недоречність та лімітованість часу використання, особливі види заходів: конфіскація суден, обмеження права користування, тощо);

- Класифікації морських злочинів(виходячи із поділу на загальне та військово-морське кримінальне право);

- Уніфікації складів морських злочинів та юрисдикційних повноважень окремих держав у окремих зонах спільної міждержавної діяльності (Чорноморський басейн).